

НАУКОВІ ЗАПИСКИ
Національного університету
«Острозька академія»

Серія «Культурологія»

Випуск 14

ПРОБЛЕМИ КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В
КОНТЕКСТІ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО РІЗНОМАНІТТЯ

Матеріали міжнародної наукової конференції

(Острог, 4–5 квітня 2014 року)

Частина 1

Острог
Видавництво Національного університету «Острозька академія»
2014

УДК 008: 001. 891

ББК 71

Н 34

*Друкується за ухвалою вченої ради
Національного університету «Острозька академія»
Протокол № 7 від 27 лютого 2014 року*

Редколегія збірника:

Пасічник І. Д., доктор психологічних наук, ректор Національного університету «Острозька академія» (*головний редактор*);

Крالیук П. М., доктор філософських наук, професор, проректор з навчально-наукової роботи Національного університету «Острозька академія»;

Жуковський В. М., доктор педагогічних наук, професор;

Вербець В. В., доктор педагогічних наук, професор;

Стоколос Н. Г., доктор історичних наук, професор;

Зайцев М. О., доктор філософських наук, доцент;

Радомський А., доктор габілітований з гуманітарних наук, професор (Польща);

Більченко Є. В., доктор культурології, доцент;

Жукова Н. А., доктор культурології, доцент;

Шевчук Д. М., кандидат філософських наук, доцент (*відповідальний за випуск*);

Петрушкевич М. С., кандидат філософських наук, доцент.

Рецензенти:

Матвійчук Андрій Васильович, кандидат філософських наук, доцент;

Архангельська Алла Мстиславівна, доктор філологічних наук, професор.

Н 34

Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Культурологія». Проблеми культурної ідентичності в контексті соціокультурного різноманіття : матеріали міжнародної наукової конференції. (Острог, 4–5 квітня 2014 року). Частина 1 / ред. кол. : І. Д. Пасічник, Д. М. Шевчук та ін. – Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2014. – Вип. 14. – 318 с.

ISBN 978-966-2254-07-2

Збірник містить наукові статті, в яких розглядаються різні аспекти культурної ідентичності. Звертається увага на сучасні стратегії ідентичності, проблеми ідентичності в Україні, проблеми релігійної та політичної ідентичності, ідентичність Чужого і чужі ідентичності в українській та європейській культурах, топос малої Вітчизни. Матеріали збірника можуть бути використані в подальших дослідженнях проблеми ідентичності, а також при вивченні культурологічних курсів.

УДК 008: 001. 891

ББК 71

ISBN 978-966-2254-07-2

© Видавництво Національного університету
«Острозька академія», 2014

УДК 008: 316.346.2-055.1/2

Копилова Надія**МИФОЛОГЕМА АНДРОГИННОСТИ: ВІД АРХАЇЧНОЇ
ТРАДИЦІЇ ДО ПОСТГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ**

Стаття присвячена розгляду трансформації уявлень та настанов, що пов'язані з категорією гендерної ідентичності. Однією з складових аналізу виступає ідея андрогінності як поєднання чоловічого та жіночого. Характеристики гендерної ідентичності не є сталими та залежать від культурної ситуації. Дослідження ведеться на матеріалі трьох культурних традицій – архаїчної, християнської та постмодерністської.

Ключові слова: гендерна ідентичність, андрогінність, фемінність, маскуліність, архаїчна культура, християнська парадигма, постмодернізм, постгендеризм.

Копылова Н.**МИФОЛОГЕМА АНДРОГИННОСТИ:
ОТ АРХАИЧЕСКОЙ ТРАДИЦИИ К ПОСТГЕНДЕРНОЙ
ИДЕНТИЧНОСТИ**

Статья посвящена рассмотрению трансформации представлений и установок, связанных с категорией гендерной идентичности в культуре. Одной из составляющих анализа выступает идея андрогинности как сочетания мужского и женского. Характеристики гендерной идентичности не являются постоянным и зависят от культурной ситуации. Исследование проводится на материале трех культурных традиций – архаической, христианской и постмодернистской.

Ключевые слова: гендерная идентичность, андрогинность, феминность, маскулинность, архаическая культура, христианская парадигма, постмодернизм, постгендеризм.

Kopylova N.**THE MYTHOLOGEM OF ANDROGYNY: FROM ARCHAIC
TRADITION TO POSTGENDER IDENTITY**

This article investigates the transformation of ideas and attitudes associated with the category of gender identity in culture. The idea of androgyny as a combination of male and female represents a component of analyze. Characteristics of gender identity are not constant and depend on the cultural situation. The research is conducted on the material of three cultural tradition – archaic, Christian and postmodern.

Key words: *gender identity, androgyny, femininity, masculinity, archaic culture, Christian paradigm, postmodernism, postgenderism.*

Ідентичність як усвідомлення особистістю своєї належності до тієї або іншої соціально-особистісної позиції є основою самовизначення людини. Протягом людської історії головним механізмом опори та регулювання усіх сфер людського життя, в тому числі в питаннях ідентичності, був механізм традиції. Однак зі зміною культурної ситуації традиція поступово перестає бути безумовною опорою для культури й основним інструментом регулювання людської діяльності. Руйнування традиційних культурних установок ставить під сумнів усе, що здавалося само собою зрозумілим, спочатку заданим тощо. На тлі цього відбувається криза людської ідентичності, що раніше вважалася чимось «природним», закладеним з народження.

Таким чином, мета цієї статті – розглянути трансформацію гендерної ідентичності як однієї зі складових ідентичності людини в європейській культурній традиції.

Під гендерною ідентичністю розуміємо базове фундаментальне відчуття своєї належності до певного гендеру. При цьому важливо те, як людина сама себе визначає. Гендерна ідентичність передбачає усвідомлення себе стосовно культурних визначень «мужності» і «жіночності». Процес гендерної самоідентифікації відбувається як результат взаємодії людини з іншими членами соціуму.

У статті розглянемо гендерну ідентичність на прикладі трьох культурних традицій – архаїчної, християнської та постмодерністської. Це дає можливість простежити зміни у традиційному розумінні гендерної ідентичності і традиційній організації гендерної системи суспільства. У цьому аспекті важливою категорією дослідження ми вважаємо міфологему андрогінності як ідею поєднання чоловічого і жіночого, втілення споконвічної єдності всього суцього. Протягом розвитку європейської культури ідея

андрогінності в різних її розуміннях і трактуваннях – часом вельми спотворених – є важливим інструментом як для самоідентифікації людини, так і для розуміння гендерної ситуації в культурі в цілому.

Гендерна система ранніх культур носить характер бінарної опозиції, в якій чоловіче і жіноче наділяються певними характеристиками. У відповідності з цим організоване світосприйняття і життєдіяльність первісної людини. Так, чоловік традиційно сприймається як істота космогонічна, жінка ж асоціюється з хаосом. Бінарність можна простежити на всіх рівнях повсякденності міфологічних культур. Зокрема, вона відзначена територіально: чоловіки й жінки племені проживають окремо. Показово також, що в архаїчних суспільствах у будь-якому племені існує, як мінімум, дві мови – чоловіча та жіноча, за допомогою яких представники різних статей транслюють необхідні знання, уміння й навички, призначені для носіїв певної гендерної ідентичності. Одним із механізмів закріплення гендерних відмінностей виступає система табу. Також для раннього соціуму характерний чіткий розподіл обов'язків у відповідності зі статтю, гендером. Основною організуючою силою архаїчного соціуму є чоловіки, не останню роль у цьому відіграють їх анатомічні та фізіологічні особливості у порівнянні з жінками. Однак, відомо, що на певному етапі розвитку первісного суспільства існує матриархат – форма організації первісного ладу, яка характеризується провідною роллю жінки у суспільному виробництві, соціальному житті родової общини. Характерною рисою цього етапу є те, що кровноспоріднені відносини визначаються матрилінійно – по лінії жінки.

Обов'язковим у кожному племені є ритуал ініціації, що означає досягнення статевої зрілості. Цей ритуал символізує певний якісний перехід, у результаті якого умовно безстатеві істоти (хлопчики й дівчатка) набувають своєї статі (гендеру) – чоловічої або жіночої (маскулінного або фемінного) і тільки тоді стають повноправними членами суспільства. Це важливий етап у формуванні їх гендерної ідентичності і, відповідно, їх соціалізації. Чи потрібно говорити, що хлопчики і дівчатка проходять ініціацію окремо один від одного, що є обов'язковою її умовою? Румунський дослідник М. Еліаде у своїй роботі «Таємні товариства. Обряди ініціації і присвяти» цитує слова вождя племені

Курнаї: «Якщо б жінка... бачила події чи чула, що ми говоримо хлопчикам, я б її вбив» [7, с. 35].

Міфологічна свідомість первісної людини оперує не тільки бінарними опозиціями, але і містить у собі ідею первинної цілісності усього суцього. Створення світу, згідно з міфом – це завжди розпад якогось цілого, неподільного. Втіленням первинної цілісності виступає ідея андрогінності. В архаїчних культурах андрогінність є атрибутом Вищої сили, що не пов'язана із жодною статтю та здатна породити себе та все суще. В архаїчних суспільствах такі риси притаманні шаманам, що здатні у ритуальних практиках символічно поєднувати у собі чоловіче і жіноче: можна сказати, що вони і є носіями «андрогінної ідентичності».

Як сакральна фігура, шаман виступає посередником між світами і обранцем духів, має здатність бачити іншу, особливу реальність і переміщатися в ній, лікувати хвороби тощо. Дж.Болен у своїй книзі «Боги в кожному чоловікові» зазначає таке: «... майбутній шаман з дитинства відрізняється від однолітків, ... проводить багато часу з жінками... поводяться подібно до жінки, носить одяг, прикрашений жіночими символами, а іноді навіть бере собі чоловіка...» [6, с. 183]. Ця ритуальна екстатична бісексуальність вважається знаком духовності, спілкування з богами, духами і джерелом сакральних сил. Шаман символічно відновлює єдність Землі і Неба і тим самим забезпечує зв'язок між богами та людьми. «Такого роду бісексуальність... вважається однією з умов, необхідних для подолання ситуації профанної людини» [6, с. 184]. Дослідник підкреслює, що «... в характерному для шаманізму прагненні отримати якості ритуального андрогіна проглядається відчайдушна спроба з допомогою конкретних, психологічних засобів досягти парадоксальної цілісності Людини...» [6, с. 184]. Необхідно розуміти, що символічна андрогінність у цьому випадку виступає не як кінцева мета, а як засіб, спосіб досягнення певного стану, мета якого описана вище.

Андрогінність є важливою складовою ініціацій, що знаменують досягнення статевої зрілості. Будь-який ритуал повторює акт створення світу, а це, як відзначалося, завжди пов'язане із розпадом цілого. Відповідно, андрогін відтворюється в ритуалі: символічна двостатевість несе у собі відбиток божественності. Еліаде наводить приклад із практикою ритуальних надрізів на

тілі неофіта, що поширена у деяких австралійських племенах: «...ініційований символічно наділяється жіночим статевим органом...» [6, с. 174]. В уявленнях примітивних народів, які живуть по всьому світу, люди, які не пройшли ініціацію, ніби позбавлені статі. І допуск до статевого життя є одним з наслідків ініціації. Глибинне значення ритуалу, ймовірно, таке: «...не можна стати статевозрілим чоловіком перш, ніж пізнане співіснування двох статей, андрогінність; не можна досягти відокремленого статусу існування без знання цілісного буття...» [6, с. 175]. До інших прикладів належать практики перевдягання в одяг протилежної статі, ритуальна нагота, гомосексуальні практики тощо.

Архаїчні культури дають безліч прикладів умовності кордонів між чоловічим і жіночим, а ідея андрогінності простежується і в інших сферах життя первісної людини. Наприклад, у деяких племенах існує звичай «трансформації жінки в чоловіка» [4, с. 236]. Якщо у батьків немає синів, то молодшу дочку починають виховувати як сина: називають чоловічим ім'ям, одягають у чоловіче вбрання, захочують заняття спортом, не навчають веденню домашнього господарства. Тобто відбувається формування гендерної ідентичності, яка не збігається з біологічною статтю. Така дівчина не виходить заміж. Вона може брати участь у чоловічих змаганнях на силу та спритність, де нерідко стає переможницею. Чоловіки племені сприймають її не як жінку, а як рівну собі. Ще один цікавий приклад – звичай «кувада», поширений у багатьох племенах. Це обрядова імітація чоловіком положів і післяпологового стану. Цей обряд має декілька інтерпретацій – від підтвердження батьком прав на дитину до спроб обдурити злі сили, захиститися від них.

На думку дослідника В. А. Ульянова, найдавніші суспільства на території Землі зберігали глибоке розуміння відносності статевих і гендерних ознак та ідентифікацій. Упродовж подальшої історії людської цивілізації, починаючи з виникнення перших державно-політичних утворень, бінарна гендерна ідентифікація лежить в основі життєдіяльності суспільства і підтримується культурною традицією. Через призму цієї парадигми сприймається реальність у всьому своєму різноманітті: «...міфологічні, релігійні, філософські конструкції, створені людством протягом цього часу, несуть відбиток тієї моделі статевої диференціації й

розрізнення гендерних статусів, яка заснована на визнанні наявності чоловічого та жіночого начал...» [5, с. 158].

Одним з поворотних етапів у розвитку людської культури стає прихід християнської ери. Християнство успадкувало властиву ще іудаїзму безкомпромісність у регуляції сексуальної поведінки людини, її сексуальної та гендерної ідентифікації. Дихотомія чоловічого і жіночого в християнському світосприйнятті простежується особливо чітко. На зміну архаїчній ідеї первинної цілісності і символічного стирання статевих відмінностей приходить їх різке розмежування: тепер існує тільки два легітимних типи ідентичності (фемінний і маскулінний). Кожен носій гендерної ідентичності потрапляє у жорсткі рамки культурних зразків мужності і жіночності. За ними чітко закріплені певні характеристики, які тривалий час не піддаються сумніву. Змішування, перетин, неоднозначність цих характеристик маркується як щось вкрай негативне: засуджується церквою, владними структурами, суспільством і т.д. Приклади можна знайти ще в тексті Старого Заповіту: «...На жінці не повинно бути чоловічого одягу, і чоловік не повинен одягатися в жіноче плаття, бо мерзенний перед Господом Богом... всяк, хто робить се...» [3]. Система гендерних норм і табу охоплює усі сфери життєдіяльності суспільства. Табування тих форм сексуальної активності, які не ведуть до репродуктивності, стає одним з найбільш потужних інструментів психологічного впливу на індивіда. Так, на думку В.А.Ульянова, в іудаїзмі це відбувається з огляду на історичні обставини та пояснюється спробою поліпшити демографічну ситуацію та, тим самим, зберегти свою культуру. Тут «доля» гендерних ідентичностей залежить від ідентичності етнічної. У середньовічному християнстві сексуальна активність і все, що пов'язано з людським тілом, асоціюється з гріхом, провинною, нечистою совістю. Форми сексуальної діяльності людини, які не ведуть до репродуктивності, з точки зору християнської доктрини виявляються хибними і підлягають табуванню. Подібні установки ще довго будуть підтримуватися християнською традиційною моделлю.

У християнській культурі гендерна бінарність ідентичностей функціонує на всіх рівнях життєдіяльності соціуму: підтримується релігією і теологією, виявляється в політичній, соціально-економічній структурі суспільства, його емоційному житті, чітко простежується на репрезентативному рівні. Процес ген-

дерної самоідентифікації відбувається у відповідності з наявним у суспільстві набором гендерних ролей і під впливом стійких гендерних стереотипів. Відчуваючи себе чоловіком або жінкою, людина отримує набір характеристик, вимог, ідеалів, цінностей, у відповідності з якими повинна організовувати своє існування. Важливим є те, що носії фемінної і маскуліної ідентичностей не є рівними у сакральній та профанній сфері існування. Становище жінки є підлеглим щодо чоловіка, в той час як останній уособлює владу в усіх її проявах. Вважається, що ця культурна настанова бере свій початок у біблійній історії про створення світу, в якій жінка є ніби вторинною щодо чоловіка: Бог спочатку створює Адама, а потім вже Єву з його ребра. Хоча необхідно пам'ятати, що це тільки один з варіантів міфу. Філософи наступних століть співвіднесуть образ Адама з образом андрогіна, але в середньовічній традиції андрогінність переміщується з міфологічного і філософського дискурсу до естетичного (іконографія, тілесність і т. д.). Вона, як і раніше, є атрибутом надприродного, але замість поєднання чоловічого і жіночого приходиться безстатева категорія «ангел». До речі, міф про створення людини не обходять увагою феміністки. С. де Бовуар акцентує увагу на некоректну, з її точки зору, інтерпретацію біблейного міфу мислителями-чоловіками, наприклад Фоною Аквінським.

Подібна бінарна модель, в якій одному полюсу віддається перевага, підтримується в теології. Трактат Августина Блаженного «Про шлюб і хіть» являє собою зведення питань і тверджень про первородний гріх, про шлюб, про статус жінки: «...згідно з природним порядком чоловіки краще панують над жінками, ніж жінки над чоловіками» [1]. Для підтвердження своїх слів Августин звертається знову ж до біблійних текстів. У міркуваннях Августина відсутні агресивні форми сексизму, тим не менш, християнство таким чином підкріплює традиційну патріархальну модель світу. Біблійні образи перших людей використовуються з метою створення нормативності образів чоловіка і жінки і стосунків між ними. У той час як чоловік уособлює владу і силу, у жінці цінується скромність, лагідність і покірність. Також жінка несе на собі набагато більший тягар всіляких табу, оскільки прийнято вважати, що вона більше схильна до впливу диявола. Коріння цієї проблеми, певно, також варто шукати в біблійній історії Адама і Єви, де саме остання першою піддалася спокусі.

Сфери діяльності жінки істотно обмежені в порівнянні з чоловічими і зводяться в основному до продовження роду і веденню домашнього господарства. Також як і її гендерні ролі здебільшого не виходять за межі сімейних, у той час як чоловічі більш різноманітні. Чоловіки, крім зосередженої в руках влади, мають набагато більше можливостей соціальної самореалізації: здобуття освіти, зростаюче розмаїття професій, участь у політичному житті суспільства і т.д. Зрозуміло, європейська гендерна історія знає чимало винятків. Це і Жанна Д'Арк, і жінки-правителі в культурі Нового часу. Але всім їм, так чи інакше, доводилося стикатися з традиційними гендерними та культурними стереотипами.

XX століття приносить із собою чимало політичних, соціально-економічних і культурних змін. Вони стосуються багатьох аспектів функціонування суспільства, в тому числі і гендерних. В епоху масової культури відбувається поступове ослаблення наявних і виникнення нових гендерних стереотипів та розширення спектру гендерних ролей. Наприкінці століття, хоча загальноприйнятими залишаються фемінний і маскулінний гендери, помітно розширюється набір можливих гендерних ідентичностей. Останнє пов'язане із переглядом традиційної бінарної схеми ідентичностей, що визначається новою постмодерністською парадигмою. Постмодерністські дослідження і, зокрема, теорія, розроблена французьким мислителем М.Фуко, порушують питання про соціокультурну детермінованість таких, на перший погляд, усталених понять, як знання, влада, гендер і навіть стать. Поняття статі та сексуальності постають у постмодерністській думці вигаданими і обумовленими певними дискурсами шляхом визначення через мову. Це культурні конструкти, які діють у певній культурній ситуації і можуть змінюватися разом з нею. «Істина статі», як і будь-яка інша істина в рамках культури постмодерну, не може вважатися остаточною та єдино правильною. Постмодерністська парадигма народжує нові стратегії дослідження і галузі знання – феміністські, гендерні та квір-студії у другій половині XX ст. На початку XXI ст. гендерна проблематика не втрачає своєї актуальності – як у теоретичних дослідженнях, так і в сучасних культурних практиках.

Характеристики традиційних фемінної та маскулінної ідентичності в постмодерній традиції не визначаються як постійні

та єдино можливі. Виникає питання про існування проміжних, маргінальних ідентичностей, що не можуть бути віднесені до традиційної бінарної схеми. Характерним для сучасної культури є процес пошуку своєї ідентичності, в тому числі гендерної. Внутрішні настанови, що стосуються гендерної самоідентифікації, знаходять своє вираження у зовнішній репрезентації – у конструюванні свого зовнішнього вигляду, моді, способах поведінки, сексуальних практиках, мистецтві. Відсутність чітких гендерних орієнтирів і остаточних характеристик фемінності та маскулінності призводить до того, що гендерна репрезентація зміщується в бік особистісної, вона спрямована на те, щоб підкреслити індивідуальні риси. Сучасна культура вже не може дати відповіді на питання про те, як повинні виглядати й поводитись «справжній чоловік» і «справжня жінка», які професії і заняття вони повинні обирати для себе, які завдання та пріоритети ставити перед собою. Відбувається розмивання меж, і кано́ни фемінності та маскулінності вже не є чимось непорушним і універсальним, а головне – «природним». У сучасних гендерних публікаціях з'являються такі поняття, як «бігендер», «трансгендер», «перформативний гендер» тощо задля позначення гендерних ідентичностей, які не підпадають під традиційне визначення маскулінності або фемінності. Сучасна культура вимагає від особистості зробити свій вибір щодо власної гендерної ідентичності та її репрезентації. І це нагороджує людину вантажем особистої відповідальності за прийняте рішення, виступаючи як культурний імператив. Андрогінність у цьому випадку являє собою інструмент конструювання власної гендерної ідентичності, один з можливих її варіантів.

Інтерес до гендерної проблематики у другій половині ХХ ст. простежується і на теоретичному рівні. Слідом за феміністськими дослідженнями з'являються гендерні. Спектр їх проблематики виявляється ширше: вони вивчають гендерні відносини в цілому, відмінності та подібності статі, гендерну історію, репрезантацію гендеру в культурі, проблеми гендерних ідентичностей, у той час як феміністські дослідження довгий час були зосереджені на проблемі дискримінації жінок. Так, наприклад, квір-дослідження, головними теоретиками яких стають Т. де Латуретис, І.Кософски Седжвік, пропонують ідею про те, що стать, гендер і сексуальна орієнтація індивіда не тільки і не стільки зу-

мовлюються його біологічною статтю, скільки соціокультурним оточенням і умовами особистого виховання. Квір-теорія відхиляє фіксовані ідентичності та вважає усі гендери і сексуальні орієнтації рівноправними та рівноцінними. Сексуальні ідентичності, таким чином, є функціями соціальних уявлень, репрезентацій, які випереджають ідентичності, ускладнюють їх і навіть руйнують. Для квір-теорії гомосексуальність пов'язана з так званою андрогінією душі. На рівні репрезентації андрогінність – це шлях реалізації гомосексуальності, один із способів так званого камінг-ауту (coming out – процес відкритого і добровільного визнання людиною своєї належності до сексуальної або гендерної меншості або результат такого процесу). Андрогінність, її репрезентація тут перетворюється в особливий код, за допомогою якого можна зашифрувати або розшифрувати гомосексуальність. Треба зазначити, що гомосексуальність як культурна практика існувала протягом всієї історії людства. Якийсь час її намагалися лікувати. І тільки у XX ст. гомосексуальність стає одним з можливих варіантів ідентичності.

Особливий внесок у розвиток квір-теорії як теорії ідентичностей суб'єктів альтернативної орієнтації (геїв, лесбіянок, транссексуалів тощо) належить американській дослідниці Дж.Батлер. Батлер розробляє теорію «перформативної суб'єктивності» [2], згідно з якою біологічної статі як природної даності немає взагалі. Поняття статі у Батлер є соціально і культурно обумовленим. Бути чоловіком чи жінкою – це означає відчувати себе таким або такою. Відповідно до перформативної теорії гендерної ідентичності, не існує справжньої природи жінки або істинної природи чоловіки, які впливають з їх тілесних особливостей. Гендер є результатом або наслідком багаторазових перформативних дій (performative acts), здійснених у певному культурному контексті, а видимість його природності створюється цим багаторазовим повторенням. Гендерна ідентичність розуміється як практика означення в рамках певного дискурсу. Андрогінність може стати одним з варіантів таких означень. Андрогін у Батлер не поєднує в собі чоловіче і жіноче, а нівелює ці відмінності.

Такі теоретичні напрацювання супроводжуються зростаючим різноманіттям репрезентативних практик гендерних ідентичностей в різних сферах сучасної західноєвропейської культури. Наприкінці XX – початку XIX століття, на наш погляд,

актуалізуються так звані андрогінні репрезентації. Міфологема андрогінності проходить через певну деградацію (як символ) та переходить на репрезентативний рівень, зберігаючи при цьому певні конотації.

Ідея андрогінності знаходить своє вираження в кінематографі, політиці, шоу-бізнесі (імідж музичних виконавців), моді, повсякденності і т.д. На початку ХХІ ст. у культурному просторі Високої моди з'являються нові культурні герої – моделі-андрогінні, які можуть працювати у сфері як жіночої, так і чоловічої моди одночасно, і приміряти на себе будь-які гендерні ідентичності. Це своєрідна досконала людина моди, яка, крім професійного успіху, володіє визнаними сучасним суспільством цінностями – молодістю та «свободою бути собою».

У сфері Високої моди вдалим прикладом відмови від бінарної гендерної моделі може стати колекція осінь-зима 2012-2013 від всесвітньо відомого Ж.-П.Готьє. Дефіле повністю побудовано за принципом андрогінності. Один з образів, який кутюр'є заклав в основу дефіле – образ французької письменниці Жорж Санд, яка свого часу будувала свої репрезентації за принципом певної гендерної гри. Це дефіле цікаве тим, що в ньому беруть участь моделі різної статі і навіть різного віку. Вони схожі один на одного, тому що стилістика показу єдина, але вони й розрізняються. У кожному образі є щось таке, що характеризує лише його. Дефіле являє собою своєрідний парад гендерних ідентичностей: кожна модель являє собою індивідуальний ступінь поєднання фемінності та маскулітності. Гендерні репрезентації досить індивідуалізовані і несуть відбиток тих особистостей, що приховуються за ними. Інтерес глядача також у тому, що він не знає, хто наступний вийде на подіум – схожий на дівчину юнак у чомусь довгому і легкому, чи строга жінка в смокінгу, або не позбавлений екстравагантності чоловік, або дівчина в елегантному брючному костюмі і т.д.

Радикальний прояв андрогінності як стирання гендерної ідентичності та будь-яких статевих відмінностей та є характерним для спілкування в інтернет-спільноті, де можна приписати собі будь-які стать, вік, рід занять тощо та зробити будь-яку візуалізацію. У зв'язку з цим необхідно згадати про таке явище в культурі другої половини ХХ – початку ХХІ ст., як постгендеризм. Згідно з думкою дослідника Д. Дворські, прихильники постгендеризму

виступають за добровільне усунення статі у людини за допомогою застосування передових біотехнологій, а також допоміжних репродуктивних технологій, необхідних для продовження людського роду. Постгендеризм розглядає не тільки проблему біологічної статі, її характеристик, а виступає за ідею подолання гендерних ідентичностей. Постгендеристи стверджують, що наявність гендерних ролей, соціальної стратифікації має негативний вплив на життя окремих людей і суспільства в цілому. Таким чином, новий індивід не є ані чоловіком, ані жінкою і не зводиться до гендерної ролі. Свобода біологічної та сексуальної самоідентифікації передбачає можливість членів соціуму самостійно вирішувати, «...які біологічні та психологічні риси вони хочуть зберегти або відхилити...» [9].

Серед представників цього напрямку можна назвати С. Файерстоун, Е. Джаггер, Д. Харауей. Остання відзначала необхідність технологічної трансгресії в питаннях статевої та гендерної ідентифікації для того, щоб досягти остаточного звільнення чоловіків і жінок від гендерної та сексуальної бінарності. В. А. Ульянов пов'язує проблему трансформації бінарної моделі гендерної ідентичності із поняттям віртуального, яке «переводить суб'єкт у постгендерний простір» [5, с. 158]. Модель так званого «віртуального буття» пропонує Г. Еган у своєму романі «Diaspora», де «завантажене» (downloaded) суспільство складається з андрогінів, які навіть у мовленні використовують нейтральні щодо гендерної ідентифікації конструкції. Люди зможуть існувати у вигляді завантажених свідомостей, що представляють собою набори даних у суперкомп'ютерах, або бути користувачами віртуальних реальностей з повним зануренням. Постгендеристи стверджують, що ці типи існування не є гендерно-специфічними, і, таким чином, дозволяють людям при бажанні змінювати свій віртуальний образ і сексуальну роль. На думку Д. Харауей, через розмивання меж між людськими істотами і машинами та інтеграцію жінок і машин в новий архетип культури, заснований на принципі андрогінності, людство зможе отримати звільнення від залишкових явищ патріархальності та капіталізму. Таким чином, саме поняття ідентичності стає недоцільним. Але тоді, на жаль, виникає питання, поставлене ще С. Жижеком у його роботі «Ніякої статі, будь ласка, ми – пост-люди!»: а якщо статеві відмінності – це той «реальний антагонізм», що визна-

чає людство? І тоді, коли такі відмінності зникнуть, чим людина буде відрізнятися від машини?

Література:

1. Августин Аврелий О супружестве и похоти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.xpa-spb.ru/libr/_Avgustin/0-supruzhestve.html.

2. Батлер Дж. Гендерний клопіт / Дж. Батлер ; [редагування укр. перекладу/ укладання глосарію – М. Дмитрієва]. – К. : Ентіс, 2003. – 223 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ex.ua/792084>.

3. Библия. – М. : РБО, 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://bookz.ru/authors/biblia/biblia_179.html.

4. Гусева Г. Е. Гендерные представления как социокультурный феномен // Российские женщины и европейская культура: материалы V конференции, посвящённой теории и истории женского движения / Сост. и отв. ред. Г. А. Тишкин. – СПб. : Санкт-Петербургское философское общество, 2001. – С. 235–238.

5. Ульянов В. А. Постгендерная характеристика виртуального: генезис андрогинности // Вестник ВГУ. Серия: Философия. – 2012. – № 2. – С. 158–170.

6. Элиаде М. Мефистофель и андрогин, или мистерия целостности / М. Элиаде ; [пер. с фр. Е.В.Баевской]. – СПб. : Алстейя, 1998. – 376 с.

7. Элиаде М. Тайные общества. Обряды инициации и посвящения / пер. с фр. Г. А. Гельфанд ; науч. ред. А. Б. Никитин. – СПб. : «Университетская книга», 1999. – 356 с.

8. Dvorski D. Postgenderism: Beyond the Gender Binary [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ieet.org/archive/IEET-03-PostGender.pdf>.